

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Важко зрозуміти, звідки треба починати цю історію, але я зупинив свій вибір на середі, коли ми зібралися на ланч. У розмові, що загалом не мала стосунку до головної теми, про яку я згадав, проте були одна або дві згадки, що з часом вплинули на подальші події.

Я щойно відрізав кілька шматків вареної яловичини (надзвичайно твердої, до речі) і, повернувшись на своє місце, зауважив із роздратуванням, яке зовсім не личило моему сану, що якби хтось порішив полковника Протеро, то зробив би велику послугу світові.

Мій юний небіж Денніс негайно заявив:

— Твої слова неодмінно пригадають, коли цього старого знайдуть у калюжі крові. Мері неодмінно повідомить про це поліцію, правда ж, Мері? І розповість, як ти мстиво розмахував столовим ножем.

Мері, яка погодилася служити в церковному домі, чекаючи, поки хтось запропонує їй кращу роботу й більшу платню, у відповідь лише буркнула гучним і невдоволеним голосом: «Зелень» — і досить-таки брутално брязнула надбитою тарілкою, тицьнувши її Деннісові під ніс.

Моя дружина запитала мене співчутливим тоном:

— Він добре дошкулив тобі сьогодні?

Я відповів не відразу, бо, зі стуком поставивши на стіл тарілку із зеленню, Мері тепер пхнула майже мені в обличчя миску з вельми непривабливими на вигляд, недопеченими й вологими пампушками.

— Ні, не треба, дякую, — сказав я, і вона з виляском поставила миску на стіл та вийшла з кімнати.

— Це справжнє лихо, що з мене така погана господиня, — сказала моя дружина з виразом щирого жалю в голосі.

Я був схильний погодитися з нею. Мою дружину звати Грізельда — надзвичайно добре ім'я для дружини пастора. Але на цьому її позитивні якості вичерпуються. Лагідною її аж ніяк не назвеш.

Я завжди дотримувався думки, що священникові одружуватися не слід. Чому я запропонував Грізельді одружитися після знайомства, що тривало лише двадцять чотири години, для мене назавжди залишиться таємницею. Я був переконаний, що шлюб — дуже серйозна справа: зважитися на нього можна тільки після тривалих роздумів і міркувань, а схожість смаків і схильностей має бути неодмінною його умовою.

Грізельда молодша від мене майже на двадцять років. Вона неймовірно вродлива й цілком неспроможна сприймати нехай там що серйозно. Вона в усьому некомпетентна й жити з нею — велике випробування. Вона дивиться на парафію як на щось подібне до великого цирку, створеного для її розваг. Я намагався сформувати її розум, але зазнав невдачі. Тепер я переконаний більше, аніж раніше, що священникові треба жити парубоцьким життям. Я часто натякав на це Грізельді, але вона лише сміялася.

— Моя любя, — казав я, — аби лиш ти постаралася бодай трохи...

— Я намагаюся іноді, — відповідала мені Грізельда. — Та коли я докладаю зусиль, щоб виправитися, у мене все виходить ще гірше. Природа не створила мене господинею. Я волію перекласти всі турботи на Мері й змиритися з необхідністю жити незручно й харчуватися вельми несмачними стравами.

— А як щодо твого чоловіка, моя любя? — сказав я докірливим голосом і, наслідуючи диявола, який цитує Святе Письмо лише для власних потреб, сказав: «Вона дбає тільки про себе в домі своєму...»

— Ти повинен дякувати долі, що тебе ніхто не вкинув у яму з левами, — сказала Грізельда, швидко уриваючи мене. — Та й на вогнищі ти міг би згоріти. Тож який тобі сенс нарікати на несмачну їжу та поклади пилюки з мертвими осами? Ти ліпше розкажи мені більше про полковника Протеро. Хай там як, а першим християнам вельми пощастило, адже вони не мали церковних старост.

— Нахабний старий бовдур, — сказав Денніс. — Не дивно, що перша дружина втекла від нього.

— А їй залишалося щось інше? — запитала моя дружина.

— Грізельдо! — гостро кинув я. — Я не хотів би, щоб ти говорила в такому тоні.

— Розкажи мені про нього, любий, — попросила моя дружина зі співчуттям у голосі. — Чому ти з ним посварився? Певно, він висловив невдоволення тим, як містер Гос щохвилини киває головою та хреститься?

Гос — наш другий священник. Він із нами лише три тижні. Він дотримується поглядів Високої Церкви і постує по п'ятницях. Полковник Протеро — противник ритуалів у будь-якій формі.

— Ні, цього разу ні. Він торкнувся цієї теми лише мимохідь. Ні, уся веремія почалася з клятущої фунтової банкноти місіс Прайс Рідлі.

Місіс Прайс Рідлі — гідний член моєї конгрегації. Під час заутрені на річницю смерті її сина вона вкинула фунт стерлінгів у торбинку для пожертв. Читаючи згодом повідомлення про кількість одержаних грошей, вона була обурена й приголомшена, побачивши, що найбільшою жертвою там була названа банкнота в десять шилінгів¹.

¹ У фунті стерлінгів налічується 20 шилінгів. (Тут і далі примітки перекладача.)

Місіс Рідлі поскаржилася на це мені, і я вельми слушно припустив, що вона, либонь, помилилася.

— Ми вже всі не такі молоді, якими були, — сказав я, намагаючись говорити якомога тактовніше. — Роки беруть своє, нікуди не дінешся.

Дивно, але мої слова розпалили її ще дужче. Вона сказала, що в нас відбуваються дуже дивні події, і висловила подив, що я цього не помічаю. Тож вона пішла геть і, думаю, понесла свої проблеми до полковника Протеро, який має звичку здійсмати бучу з будь-якої реальної чи вигаданої причини. Тож він здійняв її й тоді, коли вислухав місіс Прайс Рідлі. Але, на превеликий жаль, він здійняв галас у середу. А саме в середу вранці я викладаю в денній церковній школі, тому перебуваю у вкрай напруженому нервовому стані, який не відпускає мене протягом решти дня.

— Думаю, він побачив у цьому можливість трохи розважитися, — сказала моя дружина з таким виглядом, ніби хотіла подивитися на справу неупередженим поглядом. — Ніхто не підлещується до нього, називаючи його «мій любий вікарію»¹, і не вишиває жахливих капців та шарпеток, щоб подарувати йому на Різдво. І дружина, і дочка вже ситі ним по саме нікуди. Тож я думаю, він щасливий відчутти, що десь вважають його важливим.

— Протеро не повинен поводитися так нахабно, — сказав я з роздратуванням у голосі. — Не думаю, щоб він зрозумів, до яких ускладнень може призвести сказане ним. Він хоче перевірити всі церковні рахунки, щоб з'ясувати, чи не було розтрат. Він так і висловився — «розтрат»! Невже він натякає на те, що я краду церковні гроші?

— Ніхто тебе ніколи ні в чому досі не запідозрив, любий, — сказала Грізельда. — Ти настільки вищий за всі підозри, що

¹ Вікарій — священик, який керує парафією, парох.

гріх не скористатися з такої чудової нагоди. Я хотіла б, щоб ти привласнив гроші, пожертвувані на місіонерську діяльність. Терпіти не можу місіонерів і завжди ненавиділа їх.

Я вже наготувався висварити дружину за почуття, не гідне християнки, але в цю мить увійшла Мері з наполовину сирим рисовим пудингом. Я не вельми рішуче запротестував, але Грізельда сказала, що японці завжди їдять недоварений рис, і тому мізки в них працюють як належить.

— Я переконана, — сказала дружина, — що якби ти їв такий рисовий пудинг від сьогодні до кінця тижня, то в неділю виголосив би проповідь, якої ми ще ніколи не чули.

— Не доведи, Боже, — сказав я, здригнувшись від жаху. — Протеро прийде завтра ввечері, і ми з ним переглянемо всі рахунки, — провадив я. — Мушу закінчити підготовку до свого виступу на ЧКАЦ¹ сьогодні. Шукав цитату й так зачитався «Реальністю» каноніка Ширлі, що не зміг закінчити те, що почав. А що ти маєш намір робити сьогодні пополудні, Грізельдо?

— Мушу виконувати свій обов'язок, — відповіла Грізельда. — Обов'язок дружини вікарія. Чай із плітками о пів на п'яту.

— А кого ти запросила?

Грізельда почала загинати пальці з виразом показної доброчесності:

— Місіс Прайс Рідлі, міс Везербі, міс Гартнел і ту жахливу міс Марпл.

— А мені міс Марпл подобається, — сказав я. — Вона має, принаймні, почуття гумору.

— Найзлостивіша пліткарка в усьому селі, — не погодила Грізельда. — Вона знає до найменших подробиць усе, що тут відбувається, — і з усього робить найгірші висновки.

¹ Чоловіча конгрегація англіканської церкви.

Я вже сказав, що Грізельда значно молодша за мене. У моему віці людина знає, що завжди справджується найгірше.

— Мене принаймні не чекай до чаю, Грізельдо, — оголосив Денніс.

— Негідник! — сказала Грізельда.

— Може, й так, але Протеро мене справді запросили на теніс.

— Негідник! — повторила Грізельда.

Денніс вирішив накивати п'ятами, а дружина і я ввійшли до мого кабінету.

— Я не надто собі уявляю, кого б іще покликати до чаю, — сказала Грізельда, сідаючи на мій письмовий стіл. — Доктора Стоуна й міс Крем, думаю, й, можливо, міс Лестрандж. До речі, я заходила до неї вчора, але її не було вдома. Атож, я переконана, що нам слід покликати міс Лестрандж до чаю. Її прибуття сюди оповите такою таємничістю — треба ж було купити тут будинок і майже не показувати з нього носа. Мені це нагадує якусь детективну історію. Знаєш, як ото пишуть: «Хто вона, ота загадкова жінка з блідим прекрасним обличчям? Яке її минуле? Ніхто не знає. У її вигляді є щось зловісне й моторошне». Думаю, докторові Гейдоку щось відомо про неї.

— Ти читаєш надто багато детективних романів, Грізельдо, — лагідно зауважив я.

— А ти? — відрубала вона. — Де тільки я не шукала «Пляму на сходах», коли ти сидів тут і писав проповідь. І нарешті увійшла до тебе, щоб запитати, чи ти її не бачив, і що тут знаходжу?

Мені вистачило сором'язливості, щоб почервоніти.

— Я натрапив на неї випадково. Мій погляд упіймав якесь випадкове речення і...

— Знаю я ці «випадкові речення», — сказала вона. І з переконливістю в голосі процитувала: — «І тоді сталася дивна

річ — Грізельда підвелася, перетнула кімнату й палко поцілувала свого вже немолодого чоловіка».

Вона підкріпила свої слова діями.

— Ти вважаєш це дивною річчю? — запитав я.

— Звичайно, вважаю, — сказала Грізельда. — Невже ти не розумієш, Лене, що я могла б одружитися з міністром, із баронетом, із багатим промисловцем, з трьома молодшими офіцерами й лоботрясом із вишуканими манерами, а натомість обрала тебе? Це тебе зовсім не здивувало?

— Тоді — здивувало, — відповів я. — Я не раз запитував себе, чому ти так зробила.

Грізельда засміялася.

— Завдяки цьому я відчула себе так чудово, — промурмотіла вона. — Інші вважали мене особою просто прекрасною і, звичайно ж, дуже раділи б, якби домоглися мене. Але я поєдную в собі всі ті риси, які тобі вельми не до вподоби і які ти не схвалюєш, а проте ти не зміг встояти переді мною. Моє самолюбство такого не витримало. Адже набагато ліпше почуватися, що ти є потаємним і солодким гріхом для когось, аніж чимось таким, чим він може відверто пишатися. Через мене ти відчуваєш себе ніяково, і, на твою думку, я весь час роблю щось не так, а втім ти кохаєш мене до нестями. Адже ти кохаєш мене до нестями, чи не так?

— О, звісно ж, я дуже до тебе прихильний.

— Облиш, Лене, ти мене кохаєш, і кохаєш до нестями. Ти пам'ятаєш той день, коли я затрималася в місті й надіслала тобі телеграму, яку ти не одержав, бо жіночка, що працювала на пошті, розродилася двійнею й забула надіслати її? Ти тоді мало з глузду не зсунувся, почав телефонувати до Скотленд-Ярду і взагалі зчинив неймовірний переполох.

Існують речі, згадувати про які буває вкрай неприємно. У тому випадку я повівся справді як останній йолоп. Я сказав:

— Якщо ти не заперечуєш, моя любя, то я хотів би повернутися до свого виступу в ЧКАЦ.

Грізельда роздратовано зітхнула, скуйовдила мені волосся, потім знову пригладила його і сказала:

— Я тебе не гідна, любий. Справді не гідна. Я заведу роман із художником. Я справді його заведу. І ти тільки собі уяви, який це спричинить скандал у парафії.

— У парафії вистачає скандалів і без твого роману, — лагідно нагадав я їй.

Грізельда засміялася, цмокнула мене і вийшла крізь за-склені двері.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

Грізельду мені буває дуже важко терпіти. Після того як я з'їв ланч, я почував себе в чудовому настрої для того, щоб підготувати переконливу промову для виступу на зборах Чоловічої конгрегації англіканської церкви. Але тепер я був стривожений і схвильований.

А коли нарешті я втихомирив свої нерви й сів працювати, до мого кабінету заблукала Летиція Протеро.

Я недаремно вжив слово « заблукала ». Мені доводилося читати романи, у яких молоді люди дихають бурхливою енергією — *joie de vivre*¹ — чудесною життєздатністю юності... Але ті молоді люди, які мені зустрічаються, чомусь завжди більше схожі на безтілесні привиди.

У той день Летиція була особливо схожа на привида. Вона дуже мила дівчина — висока, гарна і вкрай неуважна та незосереджена. Вона увійшла до мене крізь засклені двері, машинальним рухом скинула жовтий берет, який був у неї на

¹ Радістю життя (*фр.*).

голові, і неухважно промурмотіла з чимось на кшталт подиву в голосі:

— А, це ви!

Дорога, яка веде через ліс від Старої Садиби, доходить прямо до хвіртки нашого саду, тому більшість людей, що йдуть по тій дорозі, заходять у ту хвіртку й прямують до дверей мого кабінету замість обминати довгою дорогою сад, щоб підійти до парадних дверей. Тому я не здивувався, коли Летиція увійшла в мій дім саме із саду, крізь засклені двері мого кабінету, але мене трохи роздратувала її поведінка.

Якщо ти прийшла в церковний дім, то не повинна дивуватися, побачивши перед собою священика.

Летиція увійшла до кабінету й знеможено впала в одне з моїх великих крісел. Потім неухважно смикнула себе за пасмо волосся, втупивши погляд у стелю.

— Денніс десь тут близько?

— Він був на ланчі, але потім кудись пішов. Здається, він сказав, що йде до вас грати в теніс.

— Справді? — здивувалася Летиція. — Сподіваюся, він пішов не туди. Бо там він нікого не знайде.

— Він сказав, ви його запросили.

— Здається, я справді його запросила. Але на п'ятницю. А сьогодні вівторок.

— Сьогодні середа, — сказав я.

— О, який жах! — мовила Летиція. — Отже, я знову забула піти на ланч до людей, які запросили мене уже втретє.

На щастя, ця забудькуватість, схоже, не вельми турбувала її.

— Грізельда вдома?

— Сподіваюся, ви знайдете її в майстерні в саду. Вона позує там Лоренсові Реддінгу.

— Через нього в нас виник справжній скандал, — сказала Летиція. — Його влаштував мій батько. Ви знаєте мого батька — він нестерпний.

— Скандал, кажете? А чим Реддінг так не догодив вашому батькові?

— Йому не сподобалося, що він став малювати мене. Батько якось про це довідався. Чому я не можу позувати художникові в купальному костюмі? Якщо я засмагаю в ньому на пляжі, то чому мене не можна малювати в ньому?

Летиція помовчала, а тоді продовжила:

— Це справді абсурд — батько заборонив молодому художникові приходити в наш дім. Звичайно ж, і Лоренс, і я вкрай обурені. Я приходитиму до вашої майстерні, і він малюватиме мене тут.

— Ні, моя люба, — сказав я. — Якщо ваш батько це заборонив.

— О Боже, — промовила Летиція, глибоко зітхнувши. — Як усі мені остогидли. Я почуваюся геть розламанною. Зовсім кепсько. Якби я мала гроші, то поїхала б звідси геть, але я їх не маю. Якби мій батько мав совість і помер, я не мала б жодних проблем.

— Ви не повинні говорити таких речей, Летиціє.

— Якби він не хотів, щоб я бажала йому смерті, то хай би не був таким жахливо скупим і не тремтів би так над грішми. Я не дивуюся, що мати його покинула. Ви знаєте, протягом багатьох років я думала, що вона померла. З яким молодим чоловіком вона втекла? Він був гарний?

— Це сталося до того, як ваш батько приїхав жити сюди.

— Цікаво, як склалося її життя. Мені здається, Анна скоро закрутить із кимось роман. Анна мене ненавидить — вона ставиться до мене цілком пристойно, але вона мене ненавидить. До неї наближається старість, і їй це дуже не до вподоби. Старість нікого не тішить, та ви це знаєте ліпше за мене.

Я зі страхом подумав, що Летиція збирається просидіти в моєму кабінеті до самого вечора.

— Ви не бачили моїх грамофонних платівок? — запитала вона.

— Ні, не бачив.

— Яка прикрість. Я геть забула, де їх поклала. І собака кудись утік. І свого наручного годинника я не можу знайти, хоч це невелике лихо, бо він усе одно не ходить. О Господи, як хочеться спати! Не можу зрозуміти, чому, адже я провалялася в ліжку до одинадцятої години. Просто лихо з цим життям та й годі. А ви як думаєте? О Боже, мені пора йти. Я обіцяла прийти на третю годину, щоб подивитися на розкопи доктора Стоуна.

Я поглянув на годинник на стіні й побачив, що вже двадцять п'ять хвилин на четверту.

— О, невже справді? Жах та й годі. Я запитую себе, чи вони чекають, коли я прийду, чи пішли без мене. Ліпше я піду та подивлюся, що там відбувається.

Вона підвелася й попливла геть, озирнувшись через плече й промурмотівши:

— Ви скажете Деннісові, гаразд?

Я сказав машинально: «Гаразд», надто пізно усвідомивши, що не знаю, чого вона від мене хоче, що саме я мав сказати Деннісові. Проте мене заспокоїла думка, що так чи інак це не має аніякісінької ваги. Мої думки перескочили на особу доктора Стоуна, добре відомого археолога, який нещодавно до нас приїхав і зупинився в готелі «Синій кабан», наглядаючи за розкопами кургану, розташованого на території власності полковника Протеро. Між ним і полковником уже відбулося кілька гострих суперечок. Я став міркувати, яка причина спонукала професора призначити Летиції побачення, щоб повести її на розкопи.

Мені спало на думку, що Летиція Протеро — дівчина досить легковажної вдачі. Я намагався вгадати, як складуться її

стосунки із секретаркою археолога, міс Крем. Міс Крем — жінка років двадцяти п'яти, досить балакуча, з рожевим кольором обличчя, до краю переповнена енергією життя, з ротом, повним зубів, яких у неї, схоже, там більше, аніж вимагає природа.

Сільська думка про неї розділилася: одні вважають, вона нічим не краща, аніж має бути, а другі — що це жінка із залізною вдачею, сповнена рішучості за першої ж нагоди перетворитися на місис Стоун. Міс Крем в усьому становить різкий контраст із Летицією.

Мені неважко уявити, що життя в Старій Садибі навряд чи вельми щасливе. Полковник Протеро одружився вдруге десь років п'ять тому. Друга місис Протеро — жінка, обдарована надзвичайною, проте надто своєрідною вродою. Я завжди здогадувався, що стосунки між нею та її падчеркою не зовсім безхмарні.

Мене ще раз відірвали від роботи. Тепер це був другий священик — Гос. Він хотів знати подробиці моєї розмови з Протеро. Я сказав, що полковник засудив його «схильність до католицьких звичаїв», але мета його візиту була зовсім іншою. Водночас я виголосив йому свій власний протест і зажадав, щоб він безапеляційно підкорявся моїм розпорядженням. Загалом Гос сприйняв мої зауваження цілком мирно.

Коли він пішов, я відчув докори сумління за те, що особисто його недолюблюю. Така ірраціональна любов або неприязнь до людей, я сказав би, почуття, вельми суперечні духу християнства.

Зітхнувши, я переконався в тому, що стрілки годинника на моєму письмовому столі показують за чверть п'яту, що реально позначало половину на п'яту, і пройшов до вітальні.

Там сиділи четверо моїх парафіянок із філіжанками чаю в руках. Грізельда сиділа за чайним столом, намагаючись

виглядати цілком природною й у своєму середовищі, але здавалася ще більш недоречною тут постаттю, ніж звичайно.

Я потиснув усім руки й сів між міс Марпл і міс Везербі.

Міс Марпл — це літня леді із сивим волоссям і з приємними, лагідними манерами, міс Везербі — суміш оцту та агресивного лихослів'я. З них двох міс Марпл, безперечно, набагато небезпечніша.

— Ми щойно розмовляли, — сказала Грізельда медоточивим голосом, — про доктора Стоуна й міс Крем.

У мене в голові промайнули два віршовані рядки, які вивторив Денніс: «Міс Крем — пряма дорога в гарем».

Мені раптом захотілося продекламувати їх уголос і подивитися, який ефект вони справлять, але, на щастя, я стримав себе. Міс Везербі кинула лаконічну фразу:

— Жодна порядна дівчина цього не зробить, — і несхвально стиснула свої тонкі губи.

— Чого не зробить? — запитав я.

— Не піде працювати секретаркою до неодруженого чоловіка, — сказала міс Везербі з огидою в голосі.

— О, моя люба, — сказала міс Марпл. — Як на мене, то одружені чоловіки ще гірші. Згадайте бідолашну Моллі Картер.

— Одружені чоловіки, які живуть окремо від своїх жінок, справді являють неабияку небезпеку, — погодилася міс Везербі.

— І навіть такі, що живуть разом зі своїми дружинами, — промурмотіла міс Марпл. — Пригадую...

Я урвав ці не дуже приємні спогади.

— Але сьогодні дівчина має право влаштуватися на будь-яку роботу, як і чоловік, — сказав я.

— Поїхати до сільської місцевості? Й оселитися зі своїм працедавцем в одному готелі? — сказала міс Прайс Рідлі з осудом у голосі.

Міс Везербі прошепотіла на вухо міс Марпл: